

Beszéd/tett

Gondolatok Sugár János „elnézést”-projektjéről

„Kimondani annyit tesz, mint elveszett tereket és időket összefűzni”
(Elena Ferrante)

■ Úgy tűnik, SUGÁR JÁNOS egy ideje önmagát ismétli. Pontosabban egyetlen szót; igaz, három különböző nyelven: magyarul, románul és legújabb, a Pozsonyi Városi Galériában rendezett kiállítás¹ résztvevőjeként, szlovákul. Ettől persze a szó ugyanaz marad. Mégis *elnézzük* neki. Hogy miért? Talán azért, mert – noha a szó szoros értelmében (ön)ismétlés történik – a 2004-ben induló „elnézést”-projekt sajátos kortárs művészeti jelenséggé, és immár valódi utóélettel (is) rendelkező (befogadás/recepció-) történetté nőtte ki magát az elmúlt évek során. Az első, 60 × 200 cm-es, mind anyagában, mind pedig tipográfiájában közlekedési táblát imitáló „elnézést”-felirat a meglehetősen forgalmas budapesti Batthyány téren tűnt fel, a szemfülesebb járókelők nem kis megrökönyödésére. Sugár 2004-es az ARC köztéri szoborpályázatára készített minimálakcióját egy, a Szabadság híd közelébe, illetve 2005-ben a Szent Gellért térre kihelyezett újabb tábla követte.

¹ Ilona Németh / Martin Piaček kiállítása. Pozsonyi Városi Galéria / Galéria mesta Bratislavy, Pozsony, 2009. december 17 – 2010. január 31. Kurátor: Katarína Kišová. Sugár Jánost vendég-művészként meghívta, és az elnézést-táblák megvalósításában közreműködött: Németh Ilona. (www.gmb.bratislava.sk)

Budapest, Gellért tér, 2005

A *pont:itt:most* elnevezésű public art-projekt keretében² megvalósított munkát ezúttal is egy lámpaoszlopra szerelték. A felirat szándékosan került a közúti helységnévtáblákkal körülbelül azonos magasságba, hiszen ez az a magasság, ahol a tábla reflektálni tud saját kontextuális jellegére: a nyüzsgő (fő)városi közegre, az autós/gyalogos létre, a reggeli csúcsforgalomra, a dugókra, a tolokodásra, a füstre, a tolerancia általános hiányára. Úgy képes diszkréten belesimulni környezetébe, hogy közben egyfelől megőrzi „autentikus pozícióját”, másfelől ellenáll az esetleges külső behatásoknak (rongálásnak, önkényes leszerelésnek stb.) Megközelíthetetlen, ugyanakkor kommunikatív. Esetlegesen közvetít, és véletlenszerűen kommunikál: üzenetet vált azokkal, akik észreveszik. Ám *kizárólag* azokkal.

Sugár János projektje ezen a ponton válik igazán izgalmassá, hiszen alapvetően a public art körébe tartozó táblái ötvözik a graffiti és a belőle kifejlődő street art számos elemét is. Habár a public art-ra jellemző módon a kortárs művészet által támogatott beavatkozásokról – vagyis legálisan kihelyezett, helyspecifikus munkákról – van szó; a művész mégsem jelenik meg a maga *alkotói* mivoltában. Akárcsak a graffiti vagy a street art produktumainál, az elnézést-táblák esetében is igaz, hogy a munkák önmagukban nem adnak az alkotó kiletére vonatkozó felvilágosítást. Ebben az értelemben enigmatikusak, rejtélyesek, kódoltak: látszólag

² <http://www.pontittmost.hu/jelentes>

Szombathely, 2008

Győr, 2008

Illetékesség és provokáció, Kortárs Művészeti Intézet, Dunaújváros, 2009. október 16 – november 20.

NÉMETH ILONA, MARTIN PIAČEK, SUGÁR JÁNOS
Városi Galéria, Pozsony, 2009. december 17 – 2010. január 30.

Ha nem provokálsz, a hatalom láthatatlan, Sugár János kiállítása, B5 studio, Marosvásárhely, 2009. szeptember 18 – október 18.; © fotók: Fekete Zsolt

Ismeretlen alkotó, Rákóczi tér, Budapest, 2008

Ismeretlen alkotó, Bródy Sándor utca, Budapest, 2008

Ismeretlen alkotó, Szentkirályi utca, Budapest, 2008

csak a beavatott kevesek ért(het)ik őket. A kódoltság érzetét ellensúlyozza azonban a táblákra írt szó, maga a nyelvi kijelentés, az univerzális és közérthető üzenet: *elnevezést*. Sugár egyszerűsége törekedett: egyetlen beszédített, ún. performatívumot választott. Olyan jelen idejű kijelentést, amely a beszéd pillanatában hívja életre magát a személyközi cselekvést: azt a tettet, amelyet e kifejezés kimondásával végzünk. Azzal, hogy kimondjuk: *elnevezést*, egyszersmind elnevezést kértünk: nemcsak mondjuk, hanem tesszük is. Beszéd és tett egyszerre, egyidőben valósul meg – a táblát megpillantó egyén pedig ösztönösen értelmez és dekódol. Dekódolja a beszédaktust, az üzenetet, vagyis a bocsánatkérés tényét – még akkor is, ha fogalma sincs róla, ki kér elnevezést és miért. A jelentés, az üzenet ezen a ponton tehát egyértelműnek tűnik, a szituáció azonban már annál kevésbé! A hiányzó beszédhelyzet következtében tehát multiplifikálódik a jelentés is, hiszen a beszédített elveszíti a kontextusát, a szemlélő csak saját gondolataira, előzetes tudására hagyatkozhat. A szensibilis néző többé nem képes kivonni magát a mű hatása alól (még akkor sem, ha történetesen nincsen tisztában annak műalkotás-mivoltával), hanem öntudatlanul reflektál rá. Értelmezni, dekódolni kezdi a megtaláltnak vélt üzenetet, szubjektív viszonyt alakít ki vele.

Az, hogy a néző éppen milyen fajta viszonyrendszert tételez, hogyan helyezi el a művet és önmagát egy tágabb kontextusban, vagyis mi viszonyulásának súlypontja, az minden esetben az egyén személyétől, benyomásaitól, aktuális lelkiállapotától, preferenciáitól függ. A viszonyulás iránya eszerint lehet például társadalmi, erkölcsi, politikai vagy pszichológiai. Fontos leszögezni azonban azt, hogy a szubjektum viszonyulását és reakcióját nagymértékben meghatározza az a helyszín is, ahol az illető a munkával találkozik.

E tény bizonyítására kiváló alkalom volt a 2008-as, a Magyar Művelődési Intézet és a Képzőművészeti Lektorátus kezdeményezésére megvalósuló „Te itt áll” elnevezésű public art program,³ melynek keretében a művész négy magyar városban, összesen öt helyszínen szerelte fel a táblákat. A miskolci, szombathelyi és győri, illetve a két egri tábla (melyek közül az egyik az Érseki Székesegyház szomszédságába került) engedélyeztetése és fogadtatása jelentős eltéréseket mutatott mind a városvezetés, mind pedig a közönség részéről. Míg két városban osztatlan sikert arattak a táblák, addig máshol ellenérzéseket, zavart, nehezen lecsillapodó indulatokat szültek.

Sugár János munkái – csakúgy, mint a public art-program többi résztvevőjének alkotásai – ilyen

³ <http://www.lektoratus.hu/palyazatok/public.nyertesek.html>

értelemben a modern művészet működését modellezzik. Egy public art-munka esetében nyilvánvaló ugyanis, hogy az adott város közönségének reakciója is helyspecifikus, a város történetének, a lakosság összetételének és a kortárs művészeti jelenlét szokványos vagy éppen szokatlan voltától függően. Míg egy hagyományos értelemben vett, rögzített, köztéri szobor esetében nincsen mód arra, hogy a mű kiváltotta hatás helyszínenkénti különbözőségei felszínre kerüljenek, addig Sugár János táblái mozgathatóságuk következtében módot adnak az efféle szociológiai felismerések tudatosítására is. Érdekes kísérletként könyvelhetjük el a művész 2009-es kiállítását⁴, amelynek során két másik művével⁵ együtt a Platán Galéria falára, konkrét költészeti szituációba helyezte (oszlopban, egymás alá szerelte) a táblákat. Ám a közönség reakciói egyértelműen a 2009-es, kétnyelvű táblák esetében bizonyultak a legszélsőségesebbek.

A Marosvásárhelyen románul és magyarul megvalósuló projekt, és evvel egy időben a dunaiújvárosi *Illetékesség és provokáció* című nemzetközi csoportos kiállításra⁶ készült szlovák-magyar táblák – melyek a 2010 januárjában záruló pozsonyi, szlovák-magyar bemutatkozás közvetlen előzményének tekinthetők – hatványozott reakciót váltottak ki. A kezdeti értetlenség mindhárom helyszínen rendkívül gyorsan csapott át pozitív vagy negatív attitűdbe – ismét csak a nézők szándékától függően. Senki nem maradt, maradhatott azonban közömbös. A provokációt sejtők a zavar, a ködös indulatok és a düh érzésével méregették a táblákat, míg a másik oldalon működésbe lépett a graffiti két, jellemző hatásmechanizmusa. Egyesek tisztelettel, elismerően nyilatkoztak a táblákról, respektálva azokat (ún. „king”), mások értelmetlen játéknak (ún. „toy”) fogták fel a projektet: a táblákat humoros objektumokként használták s fényképezkedtek alatta.

Az elnézést-táblák egyik érdeme nem más, mint az a különös működés, ahogyan egyetlen szó, egyetlen hétköznapi beszédített/beszédaktus automatikus, szándékolatlan asszociációs hálót generál, majd hely- illetve egyén-specifikus interpretáló aktusokat indukál. Az értelmezés és újraértelmezés már beindult: a 2004-es projekt óta Budapest több pontján találkozhatunk az elnézést-táblákra reagáló street art-reflexiókkal. Úgy tűnik, Sugár János egy ideje önmagát ismétli. Mások pedig őt. Pontosabban egyetlen szót. Mi pedig csak nézünk – és *elnézünk* nekik.

⁴ Sugár János: *Tűz a múzeumban*. Platán Galéria, Budapest, 2009. február 19 – április 10.

⁵ *A tíz legnépszerűbb magyar politikus démonjai*, installáció, 2007; *Tűz a múzeumban*, projektleírás, terv, 2009

⁶ *Agents & Provocateurs (Illetékesség és provokáció)*. Kortárs Művészeti Intézet, Dunaiújváros, 2009. október 16 – november 20. (ld. még: <http://www.agentsandprovocateurs.net>)

Ismeretlen alkotó, Bródy Sándor utca, Budapest, 2008

Tűz a múzeumban, Sugár János kiállítása, Platán Galéria, 2009

A tíz legnépszerűbb magyar politikus démonjai, Ha nem provokálsz, a hatalom láthatatlan, Sugár János kiállítása, B5 studio, Marosvásárhely, 2009. szeptember 18 – október 18.

